

que a les dades més curialesques de les altres fonts.

Cal decidir doncs com a base *NAVECESE.

ETIM. Endevinem aquí una formació *NAVĪCENSIS (amb sufixació paral·lela a la de *NAVĪCARIA, d'on el nom dels rius *Noguera*: derivada de NAVIS i aplicada al lloc a on anaven a parar els raïos o tramades que baixaven de la gran serra de Busa, al llarg de l'Aigua d'Ora, i pel Cardener avall. Un i altre riu consten com afrontació de *Navès* en els docs. de 1068 i de 1072 respectivament; el punt en què s'acosten tant, vora l'església de Navès, i ja prop de la crtra. de Cardona a Solsona, era el més apropiat per passar-los al transport animal, com hem vist a l'art. *NAVATA*; o bé s'aplica als rius mateixos, com NAVICARIA, en les dues Nogueres.

Es repeteix, doncs, el cas de *Navata* (<*navata* 'raï' < NAVE APTA) i el de *Claverol* (NL prop de la Noguera Pallaresa, damunt el Pont de Claverol, on es feien i desfeien i re-clavaven les tramades del riu Noguera. Si NAUCARIA és contracció de *amnīs navicaria*, aquí també podem veure unes AMNES o RIVOS NAVICENSES: una de les formacions en -ENSIS tan afavorides i antigues en l'onomàstica de la zona (cf. *strata kardonense*, infra aa. 903, 977).

Era, doncs, en va, a propòsit de *Navès*, recordar NLL occitans com *Navès*, població prop de Castres, *Vaunavès* als B. Alpes, *V-Naveys* a la Drôme, *Vaulnaveus* a l'Isère (tots ells ja anomenats en formes ben semblants des dels SS. XI-XI com nota Hubschmid, *R.Int. d'Onom.* IV, 11). Era mera coincidència casual; sigui quina vulgui l'etimologia d'aquests NLL occitans (que no ens pot guiar ni ens ha de desviar), la del nostre hi és incompatible, vistes la forma antiga dels uns i de l'altre, amb la terminació *-ezés* -ICESE, que no podia donar *-vès* en fonètica occitana. Relacionar-los esdevé tan inconcebible com fóra absurd voler relacionar amb el nom de *Navata* i de *Navès*, el dels *Nabateus*, poble semític i bíblic.

NAVEL, essent tan veí de *Navès*, és clar que s'hi ha de lligar en una forma o altra. És el nom d'una gran masada, molt antiga, cosa d'una hora al NE. de Cardona, i menys de 10 k. a l'ESE. de Navès, vora dos rius pirinencs, afluent del Cardener, que li venen del Nord: un, el més gros, baixa de la gran Serra dels Tossals, prop de Capolat de Berga; altre, que tampoc és petit: el riu de *Navel*, que desemboca més enllà en ell Cardener, pocs k. aigües avall de Cardona.

Aquest mas havia estat, ja a l'alta Edat Mitjana, una «quadra», amb vida i jurisdicció pròpia, nissaga d'un distingit llinatge. *Pron. nābēl*, oït allí mateix i a les masies dels voltants, passant-hi, el 1932 en l'exc. 178; en la qual ho vaig oïr també aplicat a la «Riera» o «Riu de Navel» si bé alguns, després, me l'anomenaren simplement «*ā nābēl*». Perquè el meu itinerari

continuà per aquest riu amunt.

MENC. ANT. 923: «*ipsa Sponiola* [mun. L'Espunyola] --- *strata kardonense* --- usque in rio *Anaveri* --- usque in *Serra de Taxo* ['Serrateix' mon.] ---» (Monsalv. XV, 128.26). Més tard, ho trobem tant per al nom del riu com per al de la «quadra»; i tant amb aglutinació de les preposicions locatives, com sense.

977: «*alveum Enavelli* --- usque in *Anavelles* --- *strata Kardonesa* que vadit per valle Constosa in *Naveb*, afrontacions del monestir que es creà a Serrateix (*MarcaH.* § 122, 916.26-31; *Balari Orig.* 680). I en un índex del *Cart.* de Tavèrnoles (p. 58-59) en lletra del S. XIII: «*karta de Lanera*: II, *karta Sti. Salvatoris*; III: *karta Sti. Celedonii*; IV: *karta de Cellers* [Cf. doc. de Navès, de 1071, supra]; V: *karta de Anavel*; VI: *k. de Ladurcz*»: tots són llocs propers a *Navel*. Aquí encara amb l'aglutinació de A- que ja hem observat en les mencions de *Navel*, i en unes mencions *Anoval* i *Anavarri* que figuren en el mateix cartulari.

Sobre l'*ETIM.* m'havia fet molta impressió, per la seva singularitat, un sufix quasi igual que es troba a l'antiga Ligúria (d'ací notetes provisionals en *E. T. C.* I, 9 i II): «*Claxelus mons, Debelis saltus, Laevelus saltus, Boielis saltus*»: que aplegà Bertoldi, a la recerca d'una etim. per a un mot DEBELUS 'lloc embardissat', i noms moderns que se'n deriven, en la costa de Gènova, Toscana, Còrsega i Gal·lúria; i junt amb un teònim *Nabelcus* que estudiava ell mateix (*Festschrift Jud* 1936, 237-240). I era, en efecte, una terminació típica de l'antiga llengua lígur. Sobre la qual, veg. més aportacions de Krahe, de Pokorný (*ZCelt. Phil.* XXI.66) i de Whatmough (*D.Anc. Gaul.* 62). Era força impressionant perquè també hi ha un *Navelis vicus* en una inscr. dels Alps marítims (*CIL* V, 79.23), i el teònim *Mars Nabelcus* en una de la Vaclusa: totes les quals són terres de substrat lígur.

Però ara, aplegat tot el conjunt de la qüestió i amb les dades dels NLL catalans, tot fa comprendre que aquesta notable coincidència pot ser tan casual com la de *Navès* amb els oc. *Naveis* —que ja he descartat— i com la dels *Nabateus* amb *Navata*.

El gran fet és que no hi ha altres noms en *-el* enlloc de Catalunya; i ni tan sols arriben gaire a Provença ni menys al Roine. Ja altres vegades hem hagut de desentendre'ns de semblances amb la toponímia lígur —cf. art. *Biosca*—. Els lígurs tenien una llengua no indoeuropea (per més que vagin ser indoeuropeïtzats pels sorotapes, que no ens foren estranys). Però d'estrictament lígur no hi ha res en terres hispàniques ni pirinenques. I també la forma discrepant de les mencions antigues del nostre *Navel* ens hauria obligat a desconfiar. No era sinó un cas més de miratge etimològic.

En canvi la connexió amb *Navès* es fa en terreny ferm: proximitat immediata dels llocs, semblança in-